

ՓԱՅԼԱԿ

Ֆադաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՄԵՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՋԵՐԹԻ ՕՐԵՐԸ

ԲԱՅԻԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՓԱՅԼԱԿ“

Ֆադաքական, հասարակական ու գրական լրագիր
լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարուանը — 1 ռ. 50 կ.,
ամսական — 35 կ.

ՇՈՒՆԻՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄ ԵՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакция газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊՍԹԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
ՂԱՐԱԲԱՂՈՒՄ

Որքան էլ պատերազմը կլանած լինի մեր ուշքն ու միտքը, որքան էլ դժբախտ ու անակնկալ դեպքերը պաշարած լինեն մեզ և մտաւոր ու նիւթական զոհաբերութիւնների պահանջ դնեն մեր առջև, այնուամենայնիւ մենք չպէտք է աչքաթող անենք մեր հասարակական-կուլտուրական հիմնարկութիւնները, չպէտք է թողնենք ներանց բախտի բերմունքին: Ժամանակակից քայքայումը, անկանոնութիւնն այնպիսի վնասակար հետևանքներ կառնաճանեն, այնպիսի բացեր կստեղծեն, որ տարիների աշխատանք հարկաւոր կը լինի նորից նախկին վիճակը վերականգնելու համար: Ասել, թէ աննօրմալ տարի է և հանգիստ խղճով աչք փակել աղաղակող պակասութիւնների հանդէպ, թողնել ամեն բարեկալում աւելի պատեն ժամանակի, ապագայում իրագործելու, նշանակում է կամաւոր կերպով մտաւոր ինքնասպանութիւն գործել: Մանաւանդ որ, ով կարող է ասել, թէ որքան է տեսելու այդ աննօրմալ ժամանակաշրջանը և ով կարող է երաշխաւորել, թէ պատերազմից յետոյ նոր-նոր աննօրմալ դրութիւններ չեն ստեղծւելու: Ուրեմն ծայենք ձեռքներս և սպասենք...

Շուտով կը վերջանայ ուսումնական տարին. մեր թեմի ծխական դպրոցների մի տարով հրախրած ուսուցիչները դպրոցական շարքին տեղեկագրերը կազմած էութեան, ուր հարկն է, և իրենք կը ցրեն, ոմանք աւելի լու տեղ սրտնելու, ոմանք ակնկառոյց սպասելու «մեծարդոյ» հոգաբարձութեան բարեհաճ հրաւերին, ով դիտէ գուցէ մինչև հոկտեմբեր, նոյեմբեր: Ո՞վ

հետեց ամբողջ ուսումնական տարում գիւղական խուլ անկիւններում գործող այդ ուսուցիչների գործունէութեանը, ով առաջնորդեց նրանց մանկավարժական կնճռոտ հարցերի լուսաբանութեան խնդրում, ով ուղեցոյց հանդիսացաւ նրանց այդ գործում և վերջապէս ով պէտք է մտածի այդ պարիսպների վիճակի մասին:

Մի թեմի առաջնորդ կամ կառավարիչ, որքան էլ բարի տրամադրութիւն ունենայ դէպի հայ դպրոցը և հայ ուսուցիչը, չի կարող միայնակ ուղղութիւն տալ դպրոցական գործին և յաղթահարել այն բոլոր արգելքներն ու խոչընդոտները, որոնք աննպաստ և վնասակար ազդեցութիւն են ունենում դպրոցի և ուսուցչի վրայ: Հարկաւոր և անհրաժեշտ է մի մարմին, ընտրւած ամբողջ թեմից, որը հոգայ և կարգաւորէ թեմի դպրոցները, հրաւիրի թեմական և շրջանային տեսուչներ, բարելաւի ուսուցիչների վիճակը, նոր դպրոցներ բանայ այն վայրերում, որտեղ կամ չեն եղել մինչև այժմ, կամ եղել են և փակւել: Այդ մարմինը—թեմական խորհրդի գոյութիւնն անհրաժեշտ է մանաւանդ այժմ, երբ, շնորհիւ աննպաստ պայմանների, մի քանի գիւղական դպրոցներ փակման վտանգի առջև կը լինեն կանգնած, եթէ կարճէի դրսի նիւթական օժանդակութիւնը: Թեմական խորհուրդ պէտք է կազմակերպել հենց այժմ, որպէս զի ժամանակին որոշի ուսուցիչների վիճակը, ժամանակին բացեն դպրոցների դռները:

Թեմական խորհուրդ կազմակերպելը ոչ միայն անհրաժեշտ է, այլ և անյետաձգելի:

ԳԻՒԴԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ձեռքի տակ եղած տեղեկութիւններից պարզ երևում է, որ գիւղատնտեսական աշխատանքները պիտի մնան չկազմակերպւած ամեն տեսակէտից, և Անդրկովկասի ազդարնակութեան գիւղատնտեսական կարիքները հոգալու համար գրեթէ ոչինչ չի ձեռնարկւած մինչև այժմ: Ուրեմն աւելորդ չէ նորից դառնալ այդ խնդրին և հրաւիրել դրա վրայ թէ պաշտօնական անձերի և թէ հասարակական գործիչների ու հիմնարկութիւնների ուշադրութիւնը:

Անդրկովկասը չունի ոչ դեմասովօ, ոչ էլ գիւղատնտեսական այնպիսի հիմնարկութիւններ, որոնք ունենային իրենց տրամադրութեան տակ բաւական միջոցներ—գրամական և գիտական—նրա կարիքաւոր անտեսութիւններին նկատելի կերպով օգնելու համար: Բայց կարիքը մեծ է, և ամեն կողմից եկող լուրերը ենթադրել են տալիս, որ բազմաթիւ տնտեսութիւններ պիտի մնան անճարութեան մէջ, որ երկրի բերքը մի քանի տեղերում, մասնաւորապէս Գանձակի նահանգում, կարող է ենթարկւել ոչնչացման վտանգի: Ինչպէս ասում են տեղեկ գիւղատնտեսները, այս նահանգի դաշտային մասում արդէն երեացել են մկներ, որոնց դէմ կուրել միջոցներ հագիւ թէ գաւնւեն, քանի որ մկների կոտորելու համար հարկաւոր են մեծ թւով բանւորներ, որ այս տարի շատ քիչ են լինելու, և մկնդիդ, որ այժմ չկայ անհրաժեշտ քանակութեամբ: Բացի այդ, ինչպէս երևում է անգլիական առևտրական միջնորդների հաղորդագրութիւնից, կովկասն այս տարի արջապի (медный купорос) պաշար չունի և եթէ Դարգանէլը մօտ ապագայում չբացւի, գուցէ բոլորովին չստանայ խաղողի այգիների բուժման համար անհրաժեշտ, թիրեա անփոխարինելի, այդ նիւթը, որն ստացւում է գրեթէ բացառապէս Լեռնոյից և մինչ այժմ Ռուսաստանում շատ քիչ է պատրաստւում:

Գիւղերում հաւաքւած տեղեկութիւններից պարզ երևում են գիւղացիների երկրպագ անորոշ ապագայի առաջ, բազմաթիւ ընտանիքների տագնապալի վիճակը և դրա դիմաց կատարեալ չնշարմարեմնային օգնութեան, որ գնահատւած քանակութեամբ հարուստ, բայց դրամով աղքատ, մասնաւոր ընկերութիւնների կարող են տալ:

Իհարկէ, ամեն սրտով ցանկանում ենք, որ չարդարանայ և ոչ մի հոռետես գուշակութիւն մեր երկրի որեւէ մասի արդիւնաբերութեան ակնկալութիւնների մասին, որ մեր երկրին ազատ մնայ այս փորձորկալի ժամանակաշրջանում այն բոլոր փորձութիւններից, որ կարող են նրա գլխին բերել տարերային ոչ-ժողովրդի և այնպէս պէտք է վաղ-օրօք մտածել պատրաստ լինելու ամեն անպատեհութիւնների, ամեն դժբախտութեան առաջ:

Գիւղական ազգաբնակչութեան անհրաժեշտ են երեք տեսակի օգնութիւն,

պետական, հասարակական և գիւղացիական ինքնօգնութիւն բառիս անձուկ մտքով:

Պետական օգնութիւնն ամենակարեւորն է, որովհետեւ կառավարութիւնը պէտք է տայ ամեն յարմարութիւն կազմակերպել գիւղատնտեսական խորհրդակցութիւններ, ստեղծել յատուկ օրգաններ թէ օգնութեան գործը կազմակերպելու և թէ ամենամանրամասն կերպով ուսումնասիրելու գիւղատնտեսութեան կարիքները. իսկ այս ամենի և գիւղացիներին սերմացու, գործիք և աշխատաւոր ձեռք տալու համար՝ կառավարութիւնը պէտք է բաց թողնի մի խոշոր գումար: Այս նպատակով, որը լրագրական տեղեկութիւնների համաձայն կառավարութիւնը միտք է ունեցել տալու և մինչև այժմ չի տալ, այն մեծ պետական օգնութիւնն է, որ պէտք է խնդրել և ստանալ քանի ուշ չէ:

Հասարակական օգնութիւնն ասելով հասկանում ենք այն նպաստները, որ իւրաքանչիւր մարդ կարող է տալ գիւղատնտեսական օգնութիւն անելու նըպատակով: Չպէտք է յոյս ունենալ, թէ այդ օգնութիւնը կարող է երեւան գալ մեծ չափով, ինչպէս և չըպէտք է ենթադրել, թէ այդ աղբիւրից ոչինչ չի կարելի ստանալ և պէտք է մի կողմ թողնել նրա օգտագործման միտքը: Ընդհակառակն, պէտք է ամեն կերպ կազմակերպել նպաստների հանգանակութիւնն և գումարւած փողերի բանական գործադրութիւնը. այդպիսով հասարակական օգնութիւնը կազմակերպւած կը լինենք:

Ինչ մնում է գիւղական ինքնօգնութեան, սակիւրագործել նախ՝ գիւղացիների փոխադարձ օգնութեամբ: Աշխատաւոր ձեռքերից զրկւած գիւղական ընտանիքներին պէտք է օժանդակութիւն տան գիւղատնտեսական բոլոր գործերում նրանք, որոնք ունեն աշխատաւորներ: Այս գործը պէտք է կարողանալ բաւական կերպով կազմակերպել: Գիւղացիներն իրենց միջոցներով կարող են գիւղատնտեսական գործիքներ, գանազան մթերքների առևտրի գործը կազմակերպել, հիմնելով կօօպերատիւ ընկերութիւններ, որոնք, եթէ առանձին գիւղերում գոյանալ և յարատեւել չեն կարող, գոնէ կարող են հաստատուել մի քանի գիւղերի կամ մի ամբողջ շրջանի համար՝ նրանց հատրական ոյժերով:

Սրանք են, մի քանի խօսքով ընտրւած, այսօրւայ և վաղւայ անկիւրդ գաւառում: Բայց ով պէտք է կատարէ այդքան կարեւոր աշխատանքները, ով պէտք է զլուխ բերէ այդ խոշոր աշխատանքի համար պահանջուող բոլոր միջոցների խնայելը: Համակարգումը: Ո՞վ պէտք է անդադար դիմէ կառավարութեան և նրանից օգնութիւն ստանայ:

Ահա այստեղ է, որ ամենատարեկան զգոյցւում է հասարակական կազմած ոյժերի բացակայութիւնը. այստեղ է, որ հասարակական հիմնարկութիւնները, ժողովրդական հաստատութիւնները պիտի դեր ունենային կատարելու: Բայց դրանք չկան: Ուրեմն, գործը պիտի

կատարեն հասարակական գործիչները, գիւղատնտեսական և այլ ընկերութիւններն և մամուլը, որոնք քիչ թէ շատ ծանօթ են գիւղատնտեսական աշխարհի պէտքերին, կարիքներին ու պահանջներին հետ: Նրանց է մնում ձայն բարձրացնել և ջանք չխնայել այս կարևոր և անշտաձգելի գործը կատարելու համար: **Հ.**

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Մոսկվայի հայ ճարտարապետների սեկցիան, որ «Մոսկվայի ռուս տեխնիկների միացեալ կազմակերպութիւնների կոմիտէի» ձեռքն է, մի գեղեցիկ միտք է յղացել:—կազմել «հայ ճարտարապետների միութիւն», որն ընդհանրապէս կ'աշխատի մասնակցել հայ հասարակական կեանքում առաջացած հրատապ խնդիրներում և մասնաւորապէս կը գրադրի հայ փախստականներին հայրենիք վերադարձնելու և ներանց քայքայած տնտեսութիւնների վերանորոգման խնդրով:

Այդ միութիւնը կազմակերպելու համար՝ Մոսկվայի հայ ճարտարապետների սեկցիայի նախագահ պ. Սարգիս Թառայանը, որ էջմիածին էր գնացել, որպէս Մոսկվայի հայկական կոմիտէի ներկայացուցիչ, մասնակցելու համագումարին, շրջել է Ռուսաստանի և Կովկասի քաղաքները, խօսել այդ նրա պատկառելի հայ ճարտարապետների հետ և բոլորի կողմից էլ մեծ պատրաստակամութիւն գտել այդ գործի համար:

«Կազմելիք «հայ ինժեներների միութիւնը», գրում է այդ առթիւ «Հորիզոնը», առաջին հերթին կազմակերպելու է, ինչպէս ենթադրում է, սննդատու—սանիտարական շարժական խմբակ, որը բաղկացած է օրական 500 հոգու խմբակն ունենալու է բակտերիոլոգիական կարիքներ, դեղատոնն, խոհանոցներ և ախտահանիչ կամերա, մեծաթիւ բժշկական պերսոնալով... «Հայ ճարտարապետների միութիւնը» հոգալու է ժամանակին պատրաստել ամեն անակերկրաբարձական գործիքներ, հայրենիք վերադարձող փախստականներին բաժանելու համար: Միութեան նպատակներից մէկն էլ լինելու է հայ կամաւորների կարիքների մասին հոգալը, որն արդէն մտել է Մոսկվայի հայ ինժեներների սեկցիայի հաստատուած կանոնադրութեան մէջ: Միութիւնը առանձին ուղարկութիւն է դարձնելու նոյնպէս Տաճկահայաստանի հին պատմական յուշարձանները պահպանելու և վերականգնելու վրայ:»

Կարծում ենք, որ փախստականների խնդրում, նոր կազմելիք «Հայ ճարտարապետների միութիւնը» գործելու է էջմիածնում նոյն այդ նպատակով կազմուած կենդրոնական յանձնաժողովի հետ համերաշխ և համամիտ:

«Нов. Вр.» արեւելեան հարցի լուծման մասին խօսելով, գտնում է, որ միայն նախնական-լիբերալ քաղաքականութիւնը կարող է տանել Ռուսաստանին դէպի այդ հարցի լուծման ցանկալի ելքը: Վաղուց է թերթի կարծիքով այդ միջոցը առաջարկել Դանիւլեակը կողմից, որի պաշտպանն է այսօր պ. Սարուվէն:

Այն մոմէնտից, ինչ պայթեց ներկայ պատերազմական փոթորիկը, մեր քաղաքական միջոցառումը, կարծես թարմացած այդ փոթորիկով, յազեցած էր այն գաղափարներով, որոնք գտնի են իրենց արտայայտութիւնը Դանիւլեակը գրքից մէջ բերած ցիտատներում և պ. Սարուվէնի ներկայիս յղածներում: Պատերազմի առաջին օրերում իսկ նրանք հանդիսաւոր կերպով յայտարարեցին ամբողջ աշխարհին Գերագոյն Հրամանատարի նշանաւոր կոչելի մէջ, և այդ պատմական ակտերը մեզա-

նում ընդունեցին հասարակութեան խոշոր մեծամասնութեան կողմից ամենամեծ համակրանքով, կարծես մեր հասարակութիւնը մինչ այդ վաղուց հասունացել և միացել էր և իրար հետ և կառավարչական միջավայրի հետ դէպի նախնական—լիբերալ քաղաքականութեան ճշմարտութիւնը և անհրաժեշտութիւն ունեցած անսասան համոզման հիմքի վրայ:

«Нов. Вр.» համար քաղաքական տերմիններն ունեն իրենց առանձին նըշանակութիւնն և յարմար ընկերութեամբ մեկնաբանութեան ինքնայատուկ ձևերը: Բայց եթէ մի րոպէ հաւատանք, որ մարդատեցութեան և ամենազգելի բարբարոսութեան երեկոյ քուրմերը այսօր հասել են թէկուզ այդ գաղափարներին, որոնց այսօր թղթի վրայ արտայայտում են, այն ժամանակ դժուար չէր լինիլ հաւատալ և հրաշքերին: «Нов. Вр.» հաւատալու համար, առանձին ընդունակութիւններ են հարկաւոր:

ԹԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ

Մի կողմ թողնենք այն ծանր հարւածը, որ հասցրել և հասցնում է պատերազմը ժողովրդի տնտեսութեան՝ խլելով նրա աշխատաւոր ձեռքերը, մի կողմ թողնենք նաև այն աւելորդ ծախսերն ու տուրքերը, որ կապուած են պատերազմի հետ, որովհետև ներկայ պայմաններում անպատեհ և աւելորդ է խօսել զրանց մասին, մասնաւորապէս մեր ուժից վեր է, անկարելի և անհնարին որ և է կերպ փոփոխել այն սմբը, ինչ որ հրամայական պահանջ է համարուում ներկայ մոմէնտում:

Սակայն կան բացասական երևոյթներ, այս կամ այն կերպ կապ ունեցող պատերազմի հետ, որոնց մասին ոչ միայն պիտի խօսել, քննադատել, այլ նոյն իսկ միջոցներ մտածել վերացնելու, արմատախիլ անելու, որովհետև դրանք մեծ չափով ազդում են ժողովրդի տնտեսութեան և նիւթական կացութեան վրայ: Այդ բացասական երևոյթներից առաջինն և զլխաւորը կեանքի կենսական անհրաժեշտ մթերքների թանգութիւնն է, որն զգալի հարւած հասցնելով ընդհանուրին՝ անտանելի վիճակ է ստեղծում չունեւոր դասի և աղքատ գիւղացիութեան համար: Աղքատականութեան այն մասը, որ խաղաղ ժամանակ, կեանքի նօրմալ պայմաններում հազիւ կարողանում էր ծայրը ծայրին հասցնել, մի կերպ քաշտալ իր խղճուկ կեանքը, բնական է, որ այժմ պէտք է կանգնած լինի սուղ ուրականի առջև. և եթէ այսպէս շարունակւելու լինի, հաստատ համոզուած պէտք է լինենք, որ պատերազմի զոհերի կողքին կ'ունենանք նոր զոհեր, սով և համաճարակ հիւանդութիւնների զոհեր: Այդ է պատճառը, որ կենսական անհրաժեշտ մթերքների թանգութիւնն այժմ զբաղեցնում է բոլոր գիտակից ու մտածող մարդկանց, հարցը ծեծւում ու լուսաբանւում է բազմակողմանի կերպով և միջոցներ առաջարկւում վերացնելու այն պատճառները, որոնք առաջ են բերում կեանքի թանգութիւն:

Գլխաւոր և էական պատճառներ համարում են նախ՝ երկաթուղիների հաղորդակցութեան խանգարումը պատերազմի պատճառով և երկրորդ՝ վաճառականական—առևտրական դասի շահահանդուրթիւնը: Առաջին պատճառի դէմ հասարակութիւնն անգոր է, անկարող պայքարելու. այստեղ մեծ դեր կարող են խաղալ և պէտք է խաղան քաղաքային ինքնավարութիւններն և պաշտօնական հիմնարկութիւնները: Ներանք պէտք է դիմեն, ուր հարկն է, և կանոնաւորեն ու դիւրացնեն ապրանք-

ներ ստանալու գործը: Նրանք պէտք է աշխուրջ կերպով հսկեն եկած ապրանքների չափի ու քանակի վրայ և հետևեն, որ սպառողների թւին համապատասխան մթերք ներմուծել և ներմուծած մթերքները հրապարակ դուրս բերեն, չպահեն: Այնուհետև արդէն հեշտ է կուել վաճառականների շահահանդուրթիւնն զէմ, եթէ ոչ սակագներով (տակսա)՝ հասարակական նպատակայարմար գործառնութիւններով: Փորձը ցոյց է տւել, որ սպառողական ընկերութիւնները, եթէ կանոնաւոր հիմքերի վրայ են դրած, մեծ չափով հնչեցնում են վաճառականների շահահանդուրթիւնն զէմ կուելը, մեծ գիւրութիւն տալիս սպառողներին: Ոչ մի ժամանակ այնպէս սուր կերպով զգալի չէ եղել սպառողական ընկերութիւնների կարիքն, ինչպէս այժմ: Հասարակութեան և մասնաւոր գիտակից ինտելիգենցիայի վրայ մեծ պարտք է ընկնում այժմ սպառողական ընկերութիւնների ցանցով պատել ոչ միայն քաղաքները, այլ և գիւղերը, եթէ նրա սրտին մօտ են աղքատ դասակարգի և չքաւոր գիւղացիութեան շահերը:

Ինչ է արել և ինչ է ուզում անել այդ առթիւ Շուշու հասարակութիւնը, այդ մասին կը խօսենք յարջորդ համարում:

Նորայր

ՊԵՏԳՁԷ ՓԱԿԵԼ:

Կովկասի ռուսական շրջանի հոգաբարձուի կարգադրութիւնը՝ ժամանակից առաջ փակել բոլոր իրեն ենթակա զպրոցները՝ առիթ է տւել մեր մէջ ևս հարց բարձրացնելու ժամանակից առաջ պարապմունքները դատարեցնելու մասին:

Այդ առթիւ դեռ ևս կարծիքների փոխանակութիւն չէ կատարւել հրապարակով, բայց մամուլի մէջ երևան եկած մի քանի յօդածները պահանջում են ժամանակից առաջ դադարեցնելու պարապմունքները: Իրեն հիմք այդ բանի, մէջ են բերում վարակիչ հիւանդութիւններն և պատերազմի խանգարիչ ազդեցութիւնը:

Ոչ ոք, ի հարկէ, չի վիճի այդ բանի դէմ, որ ուր որ վարակիչ հիւանդութիւններն այն աստիճանի են հասել, որ զպրոցի միջոցով կարող են տարածւել, պէտք է անմիջապէս փակել զպրոցն առանց սպասելու կարգադրութեան որ և է տեղից: Եւ այդ բանը կարող են անել հոգաբարձական և մանկավարժական մարմինները, որոնց ոչ ոք չի կարող արգելիլ նման որոշումներ կայացնելու:

Նոյնը կարելի է ասել նաև պատերազմի խանգարիչ ազդեցութեան մասին: Յիմարութիւն կը լինի պահանջել, որ պատերազմի դաշտում, ուր ամեն մի րոպէ վտանգ է սպառնում և մտքերը չափազանց լարւած են, զպրոցական պարապմունքներ լինեն:

Բայց ինչ վերաբերում է այնպիսի վայրերին, ուր ոչ վարակիչ հիւանդութիւններ են տարածւած և ոչ էլ պատերազմի թատերաբեմ է, կարելի է զպրոցական պարապմունքներն ամենայն հանգստութեամբ շարունակել: Միթէ պատերազմը, թէկուզ ներկայիս ահալի պատերազմը, կարող է պատճառ համարւել, որ մենք բոլորովին քայքայենք մեր ներքին կեանքը և ամբողջովին կ'անւնենք նրանով:

Մեզ թւում է, որ ընդհակառակն այժմ աւելի քան երբ և իցէ պէտք է երևան գայ մեր հոգու արիւթիւնն և պէտք է աշխատենք մի կողմից նըպաստելու պատերազմի յաջող ելքին և միւս կողմից էլ շինարարական աշխատանքով զբաղւելու: Այլապէս մենք

այնպէս կը քայքայենք մեր ներքին կեանքը, որ ապագայում ստիպւած կը լինենք կանգնելու մեծամեծ դժարութիւնների առաջ:

Ինչ կարիք կայ, օրինակ, փակել զպրոցը մի գիւղում, որտեղ ոչ պատերազմի ազդեցութիւններն են հասնում, ոչ հիւանդութիւններն են սովորականից աւելի զոհեր տանում, ոչ էլ այլ յարգելի պատճառներ կան: Աւելի օգտակար չի լինիլ արդեօք, որ այդպիսի վայրերում շարունակեն պարապմունքները և դադարեն սովորական ժամանակին:

Մասնաւորելով խօսքս Ղարաբաղի մասին, կարելի է ասել, որ նա, բարեբաղաւոր, ազատ է մնացել պատերազմական արհաւիրքներից և առ այժմ ոչ մի կարիք չկայ խանգարելու նրա զպրոցական կեանքը, մասնաւորապէս պատերազմի զպրոցներում: Իսկ եթէ պատահի, որ փոփոխւեն դէպքերը և նորանոր հանգամանքներ երևան գան, այն ժամանակ կարելի է ըստ հանգամանքների վարել:

Մեր զպրոցները բերեւեղատիական հիմնարկութիւններ չեն, որպէսզի գերչի մի շարժումով կանգ առնեն կամ շարունակեն իրենց ուղին: Այնպիսի կարգադրութիւններ, որ հակառակ են մեր զպրոցների ոգուն, չպիտի մուտք գործեն այնտեղ: Եւ ղեկավար շրջաններն էլ իրենց թոյլ չպիտի տան այդպիսի կարգադրութիւններ անել:

Իսկ եթէ հարկաւոր է որ և է կարգադրութիւն անել, այդ պիտի իր մէջ պարունակէ հետեւեալը:

—Թող մանկավարժական և հոգաբարձական մարմինները կարիք եղած դէպքում ժամանակից առաջ դատարեցնեն պարապմունքները:

Այլ առիթի կարգադրութիւնը կը լինի և՛ անտեղի և՛ անհամապատասխան մեր զպրոցական կազմակերպութեան ժողովրդական ոգուն:

Ս. Տէր-Դասապետեան

«TEMPS»-Ը ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԻ ԵՒ Կ. ՊՕԼՍԻ ՄԻ ՄԱՍԻՆ:

Անգլո-ռուսական մրցումը տեղի տուցեց շահերի անքակտելի համերաշխութեան պատերազմի դաշտում: Եռապետեան համաձայնութեան կապն այսուհետև ամրացւած է արիւնով: Ներկայ րոպէում երեք պետութիւնները շարդում են Գերմանիայի ու Աւստրո-Հունգարիայի դաշնակցին՝ Թիւրք պետութիւնը, որին դաշնագիրներով յանձնւած էր նեղուցների պահպանումը: Ոչ Յիւստինիան, ոչ Անգլիան, ոչ Ռուսաստանն այլևս չունեն նախքին հիմունքները, որպէսզի փոխադարձ պայքար մղեն էվթանիան ծովի դռների համար: Փարիզն և Լոնդոնն այլ ևս չեն ընդմիջութեամբ, որ Բոսֆորի բանալիները պատկանեն Ռուսաստանին, և գառնի իւր հիմքերը: Այդ հիմքերից ամենազգլխաւորն այն է, որ նեղուցների փակման չարաբաստիկ սկզբունքն այլևս գոյութիւն չունի, երբ մենք որոշել ենք բաց անել անցքը, որ փակել էին Թիւրքերը գերմանիայի հրամանով: Ռուսաստանը, Կ. Պոլսի տերապետողը, չի կարող ունենալ այն հիմքերը, որոնք ունէր Թիւրքիան՝ վախենալ թշնամական նաւերի երեւալուն Ոսկեղջիւրի վրայ, որովհետև այդ քաղաքը սրանից յետոյ կը լինի տրանզիտային նաւահանգիստ: Յիւստինիան կատարեալ հաճոյքով կ'ընդունի իւր դաշնակցի մուտքը Միջերկրական ծովային պետութիւնների հասարակութեան մէջ, իսկ Անգլիան այլևս չի կարող վախենալ, որ սև ծովեան ռուս նաւատորմը նւաճի Հնդկաստանը: Մեծ Բրիտանիան հաստատուել է եգիպտոսում: Նա նորերն գրաւեց Միջագետքը, նա գրաւեց Բաղդա-

դի երկաթուղու սկիզբը և եթէ նա զեռնու կասկածէր, որ Ռուսաստանը ուրեկ զաղտնի միտումներ ունի նրա հնդկական կայսրութեան նկատմամբ, այն ժամանակ ռուսական երկաթուղիները ասիական ցանցն աւելի վտանգաւոր կը լինէր նրա համար, քան Բոսֆորի ու Դարդանէլի ազատ անցքը:

Յիւրաքանչեւ ևս պետութիւններ, որոնք ելք ունեն դէպի Ան ծովը՝ Բուսթիւնի և Բուքարէսի: Յունաստանը, Իտալիան և Սլաւոնիան նոյնպէս անկարող են ստանալ նայիլ Միջերկրական ծովի statusquo-ի խախտմանը: Սակայն Իտալիային ու Սլաւոնիային հիմք չկայ վախճանու Ռուսաստանի տիրելուն նեղուցները վրայ: Ներքին շահագոյուած են լոկ նրանով, որ նեղուցները ազատ լինեն նրանց երթևեկութեան համար. և դորանում նրանք երաշխաւորուած են, որ ռոմֆետե, փակելով այդ նեղուցները, Ռուսաստանը կը զրկէր ինքն իրեն այնպիսի հաղորդակցութիւններից, առանց որոնց նա մինչև անգամ ներկայումս չի կարողանում դիմանալ:

Յունաստանն ինքն իրեն այդ հարցում պարզ հաշիւ է տալիս: Վերջերս Նորքիստ ասում էր, որ ռուսական տիրապետութիւնը նեղուցներում կանխորոշուած է: Նա մատնանշում էր, որ Զմիւռնիան կարելի էր ստանալ իբրև հատուցում, եթէ յոյները ժամանակին ասպարէզ դուրս գային. «եթէ մենք ստանանք Զմիւռնիան, ակնայայտ է, որ մեզ հարկաւոր կը լինեն մի կողմից ռուսները, իսկ միւս կողմից՝ իտալացիները»: Եւ նա եզրակացնում էր, որ Յունաստանը պիտի համերաշխ ընթանայ այդ երկուսի հետ: Ինչ վերաբերում է Բուքարէսին, նա հենց այժմ էլ ունի ազատ ու անկախ ելք դէպի Էգէան ծովը: Մնում է միայն Բուսթիւնի. և ահա այդ կողմն են լարուած գերմանացիների բոլոր ճիւղերը, որ ձգտում են ապացուցել, թէ զաշխակիցների երևալը Կ. Պոլսում կը լինի մահ ռուսներին, որովհետև սրանք ունեն հաղորդակցութիւն արտաքին աշխարհի հետ միայն Սև ծովով: Բայց բաւական է, որ Բուսթիւնի համայնքի իւր վիճակը, իբրև Աստուրիայի ու Թիւրքիայի միջև սեղմուած մի երկիր, նրանց յաղթութեան դէպքում, այն վիճակի հետ, երբ Կ. Պոլսի տէրը կը լինի Ռուսաստանը: Իսկ պատերազմի ժամանակ՝ կը հարցնեն մեզ: Բայց ինչ նշանակութիւն կունենայ Բուսթիւնիայի համար պատերազմը, եթէ ինքը լինի զաշխակից Ռուսաստանի. իսկ եթէ ինքը լինի հակառակ բանակում, այն ատեն նեղուցների բաց ու կոց լինելն իւր համար բնականակութիւն չունի, որովհետև բաւական է մի կամ երկու ռուս ռազմական կազմաւորումներ, որոնք հանդէպ, որպէսզի փակեն նրա ստալ ոչ միայն նեղուցներն, այլ և ամբողջ Սև ծովը:

ՀԱՅԵՐՆ ԵՒ ՊԵՏԵՐՆԵՐԸ

Ալէքսանդր և Պապադանեանը հետազոտել են Օդեսայի հայերին, որ նրանց միջնորդութիւնը, որպէսզի թշնամի տէրութիւնների հպատակների առետրական ձեռնարկութիւնները լիկվիդացիայի ենթարկող օրէնքը չտարածվի նրանց վրայ, կը բաւարարւի:

Ալէքսանդրապոլ քաղաքի և գաւառի շրջանի փախստականների թիւը անցնում է 7000 հոգուց. ամեն օր գալիս են նոր խմբեր. մեծ, անյետաձգելի կարիք կայ անկողնի, հագուստի, կոշիկների, մանաւանդ սպիտակեղէնի:

Վերջին փետրուար և մարտ ամիս մէջ հետեւեալ հիւանդութեան դէպքերն են հանդիպել Ղարսում ապաստանուած

փախստական հայերի մէջ. որոնք խնամուել են նրանց համար յատկացւած բժշկի միջոցով:

Բժաւոր տիֆով հիւանդացի ևս մարտի 1—7-ը ընդամենը 12 հոգի, որոնցից մեռել են 3, առողջացել են 2: Աղիքային տիֆով հիւանդացի ևս մարտի 1—11-ը ընդամենը 16 մարդ, որոնցից մեռել են 4 հոգի: Փորհարիւրով հիւանդացի ևս փետրուարի ընթացքում 11 հոգի, 6-ը լուացել են և 4-ը մեռել: Մկարիատիով հիւանդացի ևս փետրուարի ընթացքում 14 հոգի, 5 լուացել են, իսկ 6 մեռել:

Վանի վիլայէթում ճարակում է բժաւոր տիֆը: Այդ ի նկատի ունենալով, Պոթուրը գրաւած մեր զօրքերը շարժվում են դէպի Թիւրքիա: Գիւրդերը և թիւրք չեաւները կոտորած են կատարել Ուրմիայի շրջանի Գիւլաֆշան, Չահարգիւշան գիւղերում: 2000-ից աւելի ասորի գիւղացիներ, 300-ից աւելի կիւն և աղջիկներ գերի են տարւած: (Մշակ):

Վերջերս Թիֆլիսում տեղեկութիւններ են ստացւած Ն. արտիլերական բրիգադի բաւարէյի հրամանատարի զննողապետ Կոնստանտին Բեզլարովի Դոլուխանովի հերոսական գործերի մասին:

Սա բնիկ Շուշեցի է և սկզբնական ուսումն ստացել է Թիֆլիս կադէտների կորպուսում: Ներկայ պատերազմի սկզբնիւրում Կ. Բ. Դոլուխանովը մասնակցութիւն է ունեցել զին. Բրուսիլովի զօրամասի վայրում յաղթանակներին և պարգևատրւել է Աննայի 2-րդ աստիճանի, Վլադիմիր 4-րդ աստիճանի շքանշաններով և ենթադնդապետի աստիճանով: Այնուհետև ստացաւ նա Ս. Դեկորացի 4-րդ աստիճանի շքանշան քաջ գործի համար Բ.-ի տակ, երբ Դոլուխանովը գտնւելով թշնամու շնչառակի գնդակների ներքոյ սլացաւ իւր թշնամութեանը դիմացի վրայ ուստակալի կրակով յետ շարքից թշնամիներին, վերցրեց նրանց թշնամութեանը, որոնք աւերում էին մեր հետեակ շարքերը. սրանով նա հնարաւորութիւն տւեց մեր հետեակ զօրքերին ոչ միայն դիմացի պահելու, այլ և գրոհ տալ ու գրաւել թշնամու խրամատները:

Այնուհետև մի այլ հերոսական գործի համար Ս.-ի տակ, երբ նա իւր ճիշտ կրակով յետ մղեց չորս անգամ մեզ գերակշռող թշնամու կատաղի յարձակումները, Դոլուխանովը պարգևատրւել է Գեորգեան ոսկեայ գէնքով «Վասն քաջութեան» խորագրով: (Կ.Շ.)

Հաղորդում են, որ վերջին օրերը Կ. Պոլսում ձերբակալուած են հասարակական դիրք ունեցող քաղաքացի հայեր, որոնք մեղադրուած են ռուսասիրութեան և Դաշնակցութեանը պատկանելուն մէջ: Նրանց ինչքը գրաւած են յարքունիս:

Եգիպտոսից ճանապարհելի է Պարսկաստան եգիպտական հայերի ձեռքով կազմակերպած բժշկա-սանիտարական խումբ, թշնուացած պարսկահայերին օգնութիւն հասցնելու:

Պետրոպոլսում կայացած յօգուտ հայ փախստականների հանգանակութիւնը տւել է 67 հազար ռուբլի և մեծ թւով սպիտակեղէն, կոշիկներ և այլ իրեր:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՋԻ

Չնայած, որ նոր հաստատուած քաղաքացիութիւն պ. Գ. Ս. Միլիք-Շահնաւարիանին հետազոտած է իւր հաստատուելու մասին, բայց մինչև օրս նրանից ոչ մի տեղեկութիւն չի ստացւած քաղաքային ու պարավայրում և յայտնի

էլ չէ, թէ երբ է նա գալու և ստանանելու իւր պաշտօնը: Այդ հեռագրի անպատասխան մնալու պատճառով պ. Բալան-Թարիանը մտադիր է գործերը յանձնել քաղաքացիութեան տեղապահին: Եթէ ի նկատի ունենանք, որ այժմ քաղաքացիութեան օւղակում ուղարկւած անգամ Բէհրուտովը, բոլորովին պարզ կը լինի իրերի վատ դրութիւնը: Եւ այն էլ այս մոմէնտում, երբ շատ բան կայ անելու՝ մայիսի գիւնդակոշութեան համար, մթերքների թանգութեան համար, քաղաքի առողջապահութեան համար և այլն: Երևում է, որ Շուշայ ինքնավարութեան ճակատագիրն է, որ նրա գործունէութիւնն անկանոն ընթանայ:

Ուրբաթ, մարտի 27-ին հայ կամաւորների 6-րդ խմբի ներկայացուցիչ՝ պ. Ե. Յ. Գորիսից և Շուշու ժողոված իրեղէնների հետ միասին ճանապարհեց դէպի իր տեղը: Բարի երթ մտղթելու էին եկել «Կանանց կոմիտէի» և «Եղբայրական օգնութեան կոմիտէի» անդամներից մի քանիսը:

«Եղբայրական օգնութեան» կոմիտէի կից կանանց կոմիտէն պատրաստել է հայ կամաւորների 6-րդ խմբի համար 251 շապիկ և 324 ոտաշոր. այդ պատրաստած իրերն անմիջապէս յանձնեցին վերոյիշեալ խմբի կողմից տեղս եկած ներկայացուցիչ պ. Ե. Գ. Յ. ին:

Շուշի են եկել «Կուլտուրական Ընկերութեան» ներկայացուցիչներ՝ Ալ. Բահաթրեան և Բակ. Միլիք-Շահնաւարեան սիրմբ բաժանելու պահեստի գիւնդակների ընտանիքներին: Խորհրդակցութիւն ունենալով տեղական «Եղբայրական օգնութեան» կոմիտէի ներկայացուցիչ հետ, լիազօրները վճռել են բոլոր գիւղերից ներկայացուցիչներ ժողովել Շուշի խորհրդակցութեան, որոշելու իւրաքանչիւր գիւղի կարիքը և օգնութիւն հասցնելու չափը: Պ. լիազօրները Շուշուց անցնելու են Չանգեզուրի գաւառը նոյն նպատակով:

Շուշու «Комитетъ повсемѣстной помощи» Զատկայ տօների առթիւ ուղարկել է պատերազմի դաշտ գտնւող գիւնդակների համար 100 հատ նէլեր, քաղկացած մի ձեռք սպիտակեղէնից, ոտաշորից, 1 կտոր սապոնից, մի կծիկ թիւից, 1/2 դիւծ. կոճակներից, երկու ասեղից, 1 ծրար ծխախոտից և մի տուփ լուցկուց:

Տօներից յետոյ Շուշու հայոց մասի հայթուխները դադարել էին հաց թխելուց: Նրանց ակորթակները այնպէս են բացել, որ միանգամից հարստանալ են ուզում: Ամսոյա 26-ին քաղաքացիութիւն պ. Բալան-Թարիանը ժողովել է հացթուխներին և խիստ նկատողութիւն անելուց յետոյ կամեցի է յայտնել ստիկանութեան, որ արժանաւոր պատժի ենթարկեն, սակայն գիշերով նրանց աղաչանքներին, նորից բաց է թողել, խօսք վերցնելով, որ անմիջապէս կը սկսեն հաց թխել:

Մօտ մի շարքա թաւաղ Լօրիս-Մելիքեան փողոցի վրայ, Մարութանեան նրբափողոցի մօտ անձրևներից բացել է կոյուղին (կանալ) և լցրել է ամբողջ փողոցը անմաքութիւններով ու զարշահոտութեամբ: Հնայած քանիցս արած դիմումներին քաղաքային վարչութեանը ծակծելու այդ կանալը, մինչև այժմ նա մնում է նոյն դրութեան մէջ:

Ուստիկանական տեղեկութիւններ:

Մարտի 9-ի գիշերը Գիւլապու գիւղի բնակիչ Իրրահիմ Գիւլ Մամէդ-օղլիի և սրա հօր միջև ծագել էր կռիւ ընտանեկան գոգոթիւնների պատճառով: Կռիւ ժամանակ, երբ հայրը, ցանկանալով ձեռնել իւր որդուն, յարձակւում է սրա վրայ, վերջինս այնպէս հրում է հօրը, որ սա ընկնում է գետին և գլուխը վնասում: Այնուհետև Իրրահիմը վերցնում է պարան, խղճում գրանով հօրը և դիակը նետում ջրհորի մէջ:

Մարտի 13-ին ցերեկը Չուխուր-Մահաբէղում պարսկահպատակ Ալիք-

պեր Ալի օղլի և Չանգեզուրի Դաւաթաի գիւղացի Պարման-Թերթալայի օղլիի միջև փոխադարձ հաշիւների հոգի վրայ ծագում է կռիւ, որի ժամանակ առաջինը հրացանից կրակում է Պարմանի վրայ:

Այդ հրացանաձգութեան միջոցին գիւլաձող սպանեց Չուխուր Մահաբէղի գիւղացի Նասիր Միքայիլ օղլի, որը մէջ էր ընկել կուտղներին իրարից բաժանելու: Հրացանը գրաւած է, որի համար յանցաւորը չունէր օրէնքով պահանջած թոյլատրութիւնը:

ԿՈՎԿԱՍ

Թիֆլիսի գիւնդակային շրջանի գլխաւոր կառավարչի կարգադրութեամբ զաղարկեւած են մինչև պատերազմական դրութեան վերջը «Закавказская рѣчь» և «Голосъ Кавказа» թերթերը: Փակւած են նմանապէս Բագուում հրատարակող «Արև» և Թուրքական «Իկդամ» լրագիրները:

Հայոց գիւղատնտեսական ընկ. պահեստաւորների ընտանիքներին գիւղատնտեսական օգնութիւն հայթայթելու նպատակով որոշել է գիւղատնտեսական գործիքների վարձակէտեր (прокатный пунктъ) բաց անել հետեւալ գիւղերում. Հոռոմում, Բաշ-Սթաւում, Նոր-Բայազետում, Ղալաղում (Երևանի նահ.), Բաշ-Շորապետում (Կարսի շրջ.) և Ջալալ-Օղլիում (Լօրի): Վարձակէտերի գիւղատնտեսական ընկ. ինստրուկտորի ղեկավարութեամբ օգուտելու են շրջանի գիւղացիները՝ պահեստաւորների ընտանիքները ձրիաբար, իսկ ունեւորները՝ կամաւոր վարձով: Վարձակէտերի համար գիւղատնտեսական գործիքներ գնելու համար յատկացւում է 3000 ռ.: Երևանի նահանգում նշանակւած չորս վարձակէտերը բացւելու են Բագուի հայ Կուլտուրակ. Միութեան միջոցներով, իսկ վարձակէտերից մէկն էլ բացւելու է Թիֆլիսի հայ կանանց կոմիտէի միջոցներով:

Հինգշաբթի, մարտի 19-ին, առ. ժամը 8 և 45 րոպէին Թիֆլիսում զգացւեց բաւական ուժեղ երկրաշարժ:

Մարտի 11-ին Փոխարքայի քաղաքացիական մասի պ. օգնականի նախագահութեամբ տեղի է ունեցել Փոխարքայի խորհրդի նիստը, ուր քննութեան է առնւել Գանձակի ու Բագուի նահանգներում մօրեխների դէմ կուելու ծախքերի նախահաշիւը 1915 թ. Անցեալ 1914 թ. մօրեխներով վարակւած տեղերը բռնում էին Բագուի նահանգում 28407 դեսեստ., Գանձակի — 20152 դեսեստ., Դաղստանում — 420 դես., իսկ ամբողջ Կովկասում — 48979 դես.: Այդ տեղերի մօրեխների դէմ կուելու համար ծախսւել էր ընդամենն — 235689 ռուբլի:

Ներկայացրած տեղեկագրներից երևում է, որ այս տարի մօրեխներով բռնւած են՝ Բագուի նահանգում — 2987 դես., և Շամախու գաւառ. — 108 դես., Գանձակի նահանգում, այն է Շուշու և Կարեազին օ գաւառներում — 2612 դես.: Այդ տեղերի համար ծախքերի հետեւաշխարհաշինէմշակւած Բագուի նահանգապետի տրամադրութեան ներքոյ դրուած է մոռեխները ոչնչացնելու ծախքերի համար — 28.190 ռ. և Գանձակի — 27045 ռ., իսկ ամբողջ Կովկասի համար մօրեխների դէմ մաքսուելու համար յատկացւած է այս տարի 61.559 ռուբլ:

ՄԵՐ ԹՎԹԱԿԻՑՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԲԱՐԵՐԱՆԵՐԻՑ ՄԵԿԸ...

Չանգեզուր

Ճշմարիտ է ասւած թէ՛ որքին կարեկցող շատ կը լինի, իսկ իրական օգնութիւն ցոյց տուող՝ քիչ:

Ներկայ դէպքում որքի դրութեան մէջ են պահեստի գիւնդակների ընտա-

նիքները, միայն այն ստորագրութեամբ, որ նրանց «կարեկցողներն» թիւը հենց սկզբից էլ այնքան մեծ չէ եղել: Գոնէ, զաւառում, առանձին խանգավառութիւն չենք ասում, այլ ջերմ հետաքրքրութիւն անգամ չէ նկատել՝ անօգնական ընտանիքներին հասարակօրէն աջակցելու հարցի շուրջը:

Մեր պարպերական մամուլի մէջ երևացող հատ ու կտոր լուրերին էլ միշտ վերաբերել ենք թերահաւատութեամբ, ծանօթ լինելով հայ գիւղացու հոգեբանութեան և մտածելակերպին հասարակական խնդիրներում:

Եւ ինչպէս նոյնիսկ սպասելի չէր, մի թեթեւ օգնութիւն միայն ցոյց տրուէր զաւառում պահեստների ընտանիքներին հնձի ժամանակ և դրանով էլ ամեն ինչ վերջացաւ: պետական նպաստն է միայն, որ տրուում է կանոնադրապէս:

Այժմ էլ հրապարակ է եկել «սրտացաններից» մէկը, մեր հիւս ծանօթ «Կոլտուտերական Միութիւնը», որ գիտէ հասարակական աղէտների ժամանակ աղմկել միայն, մեծամեծ խոստումներ անել, այն չիրականացնելու համար:

Դեռ բարեկենդանից շատ առաջ էր, որ այդ Միութեան գործակալները շրջում էին զաւառներում, ժողովի հրաւիրում պահեստների ընտանիքների անդամներին, վիճակագրական տեղեկութիւններ ժողովում նրանց տնտեսական դրութեան մասին, յայտնելով որ «Միութիւնը» նպաստելու է կարօտեալներին:

Մեծամեծ ծրագրիներն սիրահար «Միութիւնը» խոստանում էր ամեն ինչ:— գարնանացանի համար հացահատիկ, կարտօֆիլ, ոսպ, հաճար, կորեկ, թի ու բրինձ, մանգոլ ու գերանդի, թիֆլիզի նահանգից ագնիւ տեսակի ծառեր էր տապալում և այլն և այլն:

Այս ամենի հետ «Միութիւնը» առաջարկում էր գիւղացիութեան՝ հնձող և կալսող մեքենաներ շատ ձեռնտու պայմաններով:

Միլիոններ են պէտք, այս ամենը իրականացնելու համար: Բազմի «Շաշոց Կոլտուր. Միութեան» միջոցներին ծանօթ մարդը չէ կարող սկիստիկօրէն չվերաբերել «Միութեան» այս նոր «ձեռնարկին», և մենք չյապաղեցինք մեր թերահաւատութիւնը յայտնելու «Միութեան» ստատիստիկ, շատ յարգելի պ. Արսէնին:

Պարոնը մեզ յուսադրեց, թէ երբ մի «Միութիւն» ինքնաբերաբար ձեռնարկում է մի գործ, հիմք չկայ չըհաւատալու:

Անշուշտ պահեստիների ընտանիքներից շատերը լրջօրէն հաւատացել են և մինչև այժմ էլ սպասում են: Ինչ է արեւած այդ ուղղութեամբ, մեզ ոչինչ յայտնի չէ: Գարնանացանի, ծառատնկութեան ժամանակը արդէն անցնում է, բայց նպաստներ չկան:

Եւ կարծում ենք, չեն սխալում յուսախար ընտանիքներից շատերը, որոնք զիմելով մեզ իրենց զգոնութիւնն են արտայայտում. «պարոն ուսուցիչ, ինչ եղաւ էն թի ու թօխը բաժանող ընկերութիւնը. չուզեցինք նրանց թօխը, միայն թէ շուտ հաշտութիւն լինի»:

Միութեան այսպիսի վերաբերմունքի հանդէպ մեզ մնում է աւելացնել, որ չկայ աւելի անփառունակ վիճակ, քան այն, որ «բարեբարը» ենթարկւում է բարեբարողի հեգնանքին...

Միլը. Եսայիան

ՄԵՏԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՕԼԳԱՐԻԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՀԱՄԱ-
ԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գիտակցելով, որ Աւստրիան ներկայ պատերազմից յետոյ անկարող կը լինի այլևս Բալկաններում վարել իւր իմպերիալիստական քաղաքականութիւնը և որ մօտաւոր արեւելքում կարող է առաջանալ պետութիւնների մի նոր համախմբում, բոլոր կառավարութիւնը յանձնարարել է Գեներալիսին ուղևորել Հոռովմ, որպէսզի նա այնտեղ հիմքեր հաստատի իտալո-բոլղարական պայմանաւորման ու այնպիսի համաձայնութեան իտալիայի ու Բոլղարիայի միջև, որը վերջինիս հնարաւորութիւն տայ անյողող և վճռական դիրք բռնելու: Գեներալիսին առաքելութիւնը Հոռովմում, ինչպէս ասում են, յաջողութիւն է գտել: Սօֆիայից եկող բոլոր լուրերի ու տեղեկութիւնների հակառակ, Բոլղարիան տեղից չի շարժւել, մինչև որ չլինի դառ համար իտալիայի համաձայնութիւնը և միայն այն օրը, երբ իտալիան կը վճռի ասպարէզ դուրս գալու, կը շարժւի և Բոլղարիան:

Բոլղարիայի ու իտալիայի միջև կայացած համաձայնութիւնը մի անակընկալ էր Բուլիսիայի համար և բնականօրէն առաջացրեց հասկանալի դժգոհութիւն: Բուլղարիայի քաղաքական շրջաններում Բուլիսիան ամբողջ ժամանակ ձգտում էր գերակշռութիւն ունենալ Բալկանեան թերակղզում, յոյս ունենալով ընդ սմին և իտալիայի աջակցութեան վրայ, թէկուզ ցեղական ազգակցութեան գաղափարից ելնելով: Ներկայումս Սօֆիայում թէ կառավարութեան և թէ պալատական շրջաններում բոլոր դիպլոմատիական ներկայացուցիչներից ամենաազգեցիկն է համարում իտալական դեսպանը: Իտալիայի ու Բոլղարիայի մերձեցմանը մեծ չափով նպաստել է բոլղարական գիւնդական միսիստը՝ Ֆիլիսը, Գեներալիսի մօտիկ ընկերը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԵՆ ԵՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Գերմանական Vorwärts օրաթերթը գրում է այն հակայական արդիւնքների մասին, որ ստանում են այժմ այն գերմանական գործարանները, որոնք պատրաստում են ռազմական նիւթեր: Մի քանի ֆիրմաներ, որոնք նախքան պատերազմը, գրեթէ մնանկ էին, այժմ հարստացել են: Նրանք ցանկանում են իհարկէ, որ պատերազմը տևի որքան կարելի է երկար, և երբ կը վարկի խաղաղութեան կամ հաշտութեան ժամը, նրանք մեծ հիասթափում կը զգան: Բէյնում գտնւած մետաղի մի գործարան, որ գէնքեր է պատրաստում, պատերազմից առաջ ոչ մի դիվիզիոն չէր տալիս, իսկ այժմ համարձակւում է մրցել Կրուպի գործարանների հետ և տալիս է 9 տոկոս դիվիզիոն: Վերոյիշեալ լրագիրը մի առ մի թւում է այն բոլոր ֆիրմաները, որոնք այս տարի 18 տոկոս դիվիզիոն են տուել: Իհարկէ այդ խոշոր դիվիզիոնները, լրագրի տեսլով, մեծ ուրախութիւն են պատճառում ակցիոններին (գործարանների փայտաւերներին), բայց միայն ոչ բանւորներին: Այդ տեսլողազանութեան մթնոլորտը, որ վարակել է գործարաններին, զրգել է սօցիալիստական ու արմատական մամուլին պահանջել պետութիւնից, որ սա ֆինանսական հակոցութիւն նշանակի այդ ֆիրմաների վրայ:

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Զ Մ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԳԵՐԱԳՈՐԾՈՐԸ ԶՐԱՐՄԱՆՆԵՐԻՆ

Մարտի 25-ին. կարպատներում չնայելով թշնամու հակայարձակումներին, որ տեղի էին ունենում շնորհիւ գերմանական և աւստրիական զորամասերի շուտափոյթ օգնութեան, այնուամենայնիւ մեր յառաջխաղացումը Տոպլաւ և Ուժոկ գետերի միջին տարածութեամբ շարունակւում է: Բէյսկիդ գլխաւոր լեռնաշղթայի բոլոր գագաթները Ուստրիական գիւղի շրջանից դէպի արեւմուտք, գտնւում են մեր ձեռքին, և մեր զօրքերը աստիճանաբար տիրապետում են այդ լեռնաշղթայի հարաւային փէշերը: Մարտի 23-ին մենք վերցրինք 2900 գերի, երեք թնդանօթ և մի քանի զնդացի: Մեր զօրաճակատի մնացած բոլոր մասերում էական փոփոխութիւններ չեն եղել: Փոքր ընդհարումներն և սովորական հրացանաձգութիւնները շարունակւում են:

Պետրօգրադ. Մարտի 26-ին. Գերմանացիներն առաջ խաղալով Մեմելից դէպի Անդրէ և մարտի 25-ին առաւօտեան գրաւեցին այդ գիւղը, բայց նոյն օրը երեկոյեան ժամի 5-ին դուրս մղեցին այդ տեղից: Անդրէ և գիւղը յետ ելելով գերմանացիներից, մենք գտանք այնտեղ մեր զինւորներից 34 հոգի վիրաւոր, 4 վիրաւորի գերմանացիները սկիւններով մահացրել էին ու մի կազակի էլ կտրատել:

Սվէնտի գետաբերանին ծովափի մօտ մարտի 26-ին երեկոյեան երկաց գերմանացոց մի յաճախ, որն արձակեց 20 ռումբ դէպի Բուդենդիսկունի դղեակը:

Գրակից ստացած տեղեկութեան համաձայն մեր աէրօպլանների ուժեղութիւնը գերմանացոց պաշարակիր սայլերի վրայ չափազանց յաջող է եղել: Մարիավայրից կաղնուշակա գիւղի մօտ տեղի ունեցած կռիւ ժամանակ գերի ենք վերցրել 50 գերմանացի զինւոր:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԶՕՐԲԵՐԻ ՇՏԱՐԻՑ

Մարտի 24-ին մեր զօրքերը յաջող ընդհարում ունեցան տաճիկների հետ ծովափի ուղղութեամբ և Օլթիի ու Արդիի միջին տարածութեան վրայ: Միւս ռազմաճակատներում էական փոփոխութիւններ չեն եղել:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«K. Շն.» հեռագրում են: Նկատւում է թիւք գօրքերի տեղափոխումներ. նրանց գլխաւոր ոյժերը կենդրոնանում են Բասէնի հովտում: Ենթադրւում է, որ թիւքերի վերջին գործողութիւնները Ալաշկերտի հովտում հասարակ դեմօստրացիաներ էին: Ըստ երեւոյթի, թիւքերը մտադրութիւն չունեն գնալ վայր դնելու, նոյն իսկ Դարդանէլի ու Բօսֆօրի անկումից յետոյ կենտրոնացնելով կովկասեան մեր ռազմաբնում 8 զօրաբանակ, շատ կարելի է, նրանք, կորցնելով նեղուցներն իրենց ձեռքից, վրէժը հանեն կովկասում: Նեղուցներից գրկելով, նրանք մեծ զժաւրութիւններ կունենան ռազմաթիւք հայթայթելիս իրենց գործող զօրքերին: Սակայն հաստատւում է, որ Փոքր Ասիայում թիւքերն ունեն փամփուշտի գործարան. գուցէ գերմանացիք կառուցել են նրանց համար նաև զօրծարան ուժեր պատրաստելու համար: Այնպէս որ այս ամենից չպէտք է յոյսերով տարել, թէ նեղուցը գրաւելուց անմիջապէս յետոյ պատերազմը կը վերջանայ:

— Բոլոր տեղանքների համաձայն, Արդիում մասսայական կոտորածներ չեն եղել: Բաթումի նահանգապետը իւր պաշտօնեաներով մարտի 19-ին այցելել է Արդիին, Արդանուշ և Շափշէտ («K. Շն.»)

— «Ран. Ут.» ասելով, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները յանձնարարել են իրենց դեսպանին Կ. Պօլսում բանակցել թիւք կառավարութեան հետ, որպէսզի հնարաւոր լինի պաշտպանել քաղաքը հենց իրենց թիւքերի բարբարոսութիւններից: Այդ տեսակ վտանգ իրօքնախառնակւում է, որովհետև թիւքերը սպառնում են յանձնել զաշտակիցներին, եթէ նրանք մտան Կ. Պօլիս, քաղաքի միայն աւերակները:

— «Веч. Вр.» հաղորդում են Թեհրանից, որ Քիւրդիստանում տիրում է կատաղեալ անիշխանութիւն: Թափառական ցեղերը վերսկսել են թալանը, թիւքերը կամաւորներ են հաւաքում:

— «Нов. Вр.» յայտնում է, որ գերմանացիները մեծաքանակ զօրքեր են կենտրոնացրել հոլանդական սահմանում. ենթադրւում է, որ նրանք պատրաստւում են յարձակելու սահմանակից շրջանի վրայ, որպէսզի գրաւեն Շիլդայի գետաբերանը և Անտվերպենը վերածեն ծովային ռազմակէտի:

— «Вир. В.» հեռագրում են Բուլղարիայից. տեղական թիւք շրջանների տեղեկութեանց համաձայն Փօն-գեր-Շօլց փաշան այլևս չի վերադառնայ թիւքիս. նրան փոխարինելու է Վիլհելմի երկրորդ որդին Էյտել-Ֆրիդրիխը: Իբր թէ վերջինս ծածուկ ճանապարհէլ է և արդէն գտնւում է Կ. Պօլսում:

— Գերմանական յայտնի ռազմական գրող Մայօր Մօրատը յայտնում է, որ Վիլհելմայի և Բուտապէշտի քաղաքական շրջաններում չեն թագցնում աւստրիացիները պարտութիւնը: Կարպատներում և նախադուշակում են դրա մեծամեծ քաղաքական հետեանքները: Գլխաւոր հրամանատարութիւնը կարգադրել է ոչ մի ջանք չկանայել և բոլոր միջոցները գործադրել, որպէսզի խանգարեն ռուսների արշաւումը Հունգարական տափաստանում: Եթէ ներկայ կռիւները Կարպատներում անյաջող ելք ստանան, անխուսափելի առաջ է գալիս Ռուսաստանի հետ առանձին հաշտութիւն կայացնելը:

ՀԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշի. 26 մարտի.

Մրտի խորին վշտով յայտնում եմ իմ ցաւակցութիւնս համեստ հասարակական գործիչ և գաղափարական ուսուցիչ Արտաշէս Ալիսանեանի մահանաթիւ: Նրա կորուստը մեր մտւորականութեան շարքերից աւելի քան զգալի է և նրա կենդանի գործունէութիւնն անմահ կը մնայ իրենկերների շրջանում:

Ուսուցիչ Ա. Միլքումեանց.

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան